

قوناخی دواى چله و گرژيه نيوخوييه كانى شيعه!

18-09-2022

نووسه ره كان

زريان روژه لاتی

گورته : چاوى زوركهس له وهيه بزانی كه روژانی دواى "چله" چى له سياسه تى عىراق و مملانی نیوخویى شيعه دهگۆرن. هه رچۆنێك بێت، جا چى لایه نه كان سازانیكى كاتى بكهن، په رله مان كۆبێته وه و حكومهت پێكه وه بنریت يان وهك روژانی دواى عاشوورا، به ره و گه رپێكى ديكه ی گرژى و مملانی توندوتیژ برۆن، هه چ له وه ناگۆریت كه له وانه يه مملانی و ركابه رى نیوخویى شيعه تا چه ند سالیكى ديكه ش وهك فاكته رپێكى گرنگ له سياسه تى ئەم ناوچه يه بمیئێته وه.

چاۋى زۆركەس لەۋەيە بزانى كە رۇژانى دواى "چلە" چى لە سياسەتى عىراق و مەملەتتى نىۋخۇيى شىيە دەگۈپ. ھەرچۇنكى بىت، جا چى لايەنەكان سازانكى كاتى بكن، پەرلەمان كۇبىتەۋە و حكومت پىكەۋە بىرئىت يان ۋەك رۇژانى دواى عاشوورا، بەرەو گەپكى دىكەى گرژى و مەملەتتى توندوتىز بپۇن، ھىچ لەۋە ناگۇرپىت كە لەۋانەيە مەملەتتى و رىكەبرى نىۋخۇيى شىيە تا چەند سالىكى دىكەش ۋەك فاكترىكى گرنگ لە سياسەتى ئەم ناۋچەيە بىمىنئەۋە.

لە عاشووراۋە تا چلە چى گۇرا؟

ئەۋە روۋنە كە دواى ھەلۋىستى بارزانى - ھەلبوسى لەسەر ھەلۋاردنى پىشۋەختە و پىكەتتەنى حكومت، ئىستا چانسى چوارچىۋەى ھاۋئەھەنگى بۇ كۆكردنەۋەى پەرلەمان و تەننەت پىكەتتەنى حكومت زىاترە لە جازان. بەلام پرسىارەكە ئەۋەيە كە ئەگەر گۇي بە داۋاكارىي و بەرژەۋەندىيەكانى سەدر نەدەن ئەۋە حكومتە چەندە سەقامگىر دەبىت؟ ھەلۋەت ئەۋەش راستىيە كە تەننەت ئەگەرسازانكىش بىرئىت ئەمە واتاى كۇتاييەھاتنى مەملەتتى نىۋخۇيىيەكانى شىيە لە عىراق نادات كە رىكەبرىيەكى توندى دەسەلتادارىي و سياسى و دىنى لە ھەناۋىدەيە. ئەۋەى دوۋەى سەركردەكانى شىيە لە رىكەبرىيەكى توندان بۇ بەھىزكردنى پىكەى سياسى و ئايىنى خۇيان و ئاينەى ناروۋنى مەرجەعيەتى ئايىنى لە دواى سىستانى و خامنەيى، دەتوانىت ئەۋە مەملەتتىيە بە زىندوۋىي بەھىلئەۋە.

سەبارەت بە دۇخى ئىستا ھەلۋىكى ھادى عامرى ھەيە بۇ ئەۋەى جارىكى دىكە لە دەرگەى ھەنەنە بىداتەۋە بۇ رىكەۋەتن و سازان. ھەرچەند ھىشتا دىارنىيە كە ئەمە سەردەگرىت يان نا، بەلام دىدارەكە گرنگ دەبىت ئەگەر بىرئىت، بەتايبەت دواى ئەۋەى كە موقتەدا سەدر رايگەياندېۋو كە ئىدى بە ھىچ كىۋى دانوستاندن ناكات و بگرە، تەركى سياسەتتەش دەكات.

بەمەى دوايىيەۋە، ئەمە لانىكەم پىنجەمىن جەرە كە سەدر ۋازى لە سياسەت ھىنابىت و دوۋبارە گەراپىتەۋە، بەلام پىدەچىت ئەمەى دوايى ھەنگاۋىكى زىرەكانە بوۋىت تا ئەكتەرەكانى دىكەى سياسەتى شىيەى موقتاجى خۇي بىكات. روۋداۋەكانى كۇتايى مانگى 8ئەمەسالى، ئەۋەيان دەرختە كە سەدر دوايىن چانسى ئىتار، ئىران و دواجارىش مەرجەعيەتە بۇ ئەۋەى دۇخى عىراق لە كۇنتروۋل دەرەچىت. ئەۋەى تۋانى بە كەمتر لە 10 خولەك و بە بانگەۋازىك عىراق لە لىۋارى شەپ بگەپىنئەۋە. بەلام ئەى ئەگەر موقتەدا سەدر نەۋابە چى روۋىدەدا؟ ئەى ئەگەر شەقامى نارازى لەلەين لايەنگەرەكانى ئەۋەۋە كۇنتروۋل نەكرىت چى دەبىت؟ بىشك شەپۋىلىكى دىكەى نارەزايى جەماۋەرى ھاۋشۋەى تشرىننىيەكان شىتۋىكى چاۋەراۋەنكرەۋە كە بە ئاسانى كۇنتروۋل ناكىت. ھەلۋەت لەۋانەيە ئەزموۋنى روۋداۋەكانى دواى بەھارى عەرەبى لە 2011ۋە، ئەۋەمان بۇ دەرختەن كە لىزە لە رۇژەھەلتى نىۋەراست، تەنبا خۇپىشاندان و نارەزايى جەماۋەرى بەس نىيە بۇ ئەۋەى سىستەمى سياسى ۋىلتىك بگۇرپىت، ۋەك ئەۋەى لە سوۋرىا و چەندىن ۋىلتى دىكەش روۋپاندا، بەلام تشرىننىكى دوۋەم لە عىراق، تەننەت ئەگەر دواجار سەركوتىش بىرئىت، "مەترسىيەكەى" لە "مەترسى" سەدر بۇ كاربەدەستانى سياسەتى شىيە زىاترە!

ھەلۋەت ئەمە تەنبا دىۋىكى دراۋەكەيە و دىۋەكەيتىش ئەمەيە:

1. گەراۋەيەكى رۇلى مەرجەعيەتى بالاي نەجەف لە مەملەتتى نىۋخۇيىيەكانى شىيەدا بەدەيەكرىت. ئەمە بە دىارىكراۋى لەدواى رۇلى مەرجەعيەت لە راگرتنى پىكدادانەكانى كۇتايى مانگى 8 بەدەركەۋەت. لەۋ رۇژانەى رابردوۋىشدا، سەيد سەدرەدىن قوبانچى، خەتتىي نوۋزى جومەي نەجەف گوتۋەتى كە پىۋىستە چاكسازى لەرپىگەى پىكەتتەنى حكومتتىكى بەھىز، بىگەرد و بەتۋانۋە بىرئىت، نەۋەك كىشانەۋە لە گۇرەپانى سياسى. [1] ئەمەش ۋەك پەيامىكى ئايەتوللا سىستانى بۇ سەدر تەماشە دەكرىت. چاۋەراۋان دەكرىت لە پاش ئەۋەى كە موقتەدا سەدر بەھۋى كىشانەۋە لە ناكۋەكەى سەيد كازم حائىرى لە مەرجەعيەت و رەخەكانى لە سەدر، جەختى لە پىرۋزىي مەرجەعيەتى نەجەف كەردەۋە، ئەمە فاكترىكى كارىگەربىت لەسەر ھەلۋىستەكانى داھاتۋى ئەۋە.
2. ھاۋپەيمانى سىقۇلى كە دواى ھەلۋاردن دروستكرابوو، ئىستا بە كەردەۋە جىاۋازتر لە بەك دەجولئەۋە. ۋەك كىشانەۋەكەى سەدر لە پەرلەمان بەبى ھاۋپەيمانەكانى، ھەرۋەھا خۋاستەكەى بۇ مانەۋەى د. بەرھەم سالىح و مستەفا كازمى لە رۇژانى رابردو، ئەۋىش لە كاتىكدا كە پارتى رايەكى جىاۋازترى ھەيە و، لە تەنىشت ئەۋانەشدا، گۇشار و دانوستاندەكانى چوارچىۋەى ھاۋئەھەنگى لەگەل خۋاستىكى ناۋچەيى و نىۋدەۋەلتى بۇ پىكەتتەنى حكومت، ۋاپانكردوۋە كە ھاۋپەيمانەكانى سەدر جىاۋازتر لە جازان بچولئەۋە. ۋەك نمونەى ئەۋە بەياننامەيەى رۇژى 11ئەى لىۋول كە تىيدا بارزانى - ھەلبوسى، "جەختيان لە گرنگى بەرپۋەچوۋنى ھەلۋاردنى پىشۋەختە كەردەۋە ئەۋىش لەدواى ئامادەسازىيە ياسايەكان و بەپى مىكانىزمە دەستۋورىيەكان،

دوای پښه‌پاڼی حکومەتێک کە خاوەن سەلاحیاتی تەواو بێت و متمانە ی هەموو لایەک لەسەر بەرنامەکانی بێت.^[2] ئەمەش لە کاتی کە سەدر هێشتا سوورە لەسەر ئەوەی پەرلەمان هەلبۆه‌شێتەووە بەم حکومەتە ی ئیستاه بەرەو هەلبژاردن بچن. ئەم گۆرانیەش یەکێک لە فاکتەرانی دەبێت کە دەتوانێت کاریگەری لەسەر هەلوێستەکانی داهاوو ی سەدر دا بنێت. 3. خاڵێکی دیکە گرنگ ئەوەیە کە ئەزموونی رووداوەکانی مانگی ئاب و پێکدادانەکان دەریانخست کە بژاردە یەکێکی زۆر جیاواز نەماوە، یان دەبێت بەرەو گرزی زیاتر برۆن یان دەبێت جۆرە سازانیێک بکەن، تەنانەت ئەگەر سازانی راستەوخۆش نەبێت. ئەستەمە لەم دۆخە ی ئیستاشدا سەدر کاریک بکات کە وەک هۆکاری دەرکەوتنی شەری نیوخوویی شیعی دەرکەوێت.

کۆتایی

ئەگەر وای دا بنێین کە ئەکتەرە سیاسییەکان بەشیوە یەکێکی ریا لیستانە دەجولێنەووە، ئەوا ئەستەم نییە بۆ دوای چلە، پښەبەینی هێوربوونەووە یەکێکی زیاتری دۆخی عیراق بکەین بەلام، هەندێکجار ئەکتەرەکان ریا لیستانە رەفتار ناکەن، بۆیە هەقە سیناریو ی پښەوانەش لە شوێنیکی دیکە دا یادداشت بکەین.

خاڵێکی دیکە ئەوەیە کە ئەوەی لە نیوان رەوتی سەدرو چوارچۆی هاوئاھەنگی روودەدات تەنیا سنوورداری نییە بە عیراق و گوزارشتە لە دۆخی گشتی سیاسەتی شیعی لە رۆژھەلاتی نیوہاراست. پاشەکشە ی دەسەلاتی حزبوللا لەلەبنان، کیشە نیوخووییەکانی سیستەمی سیاسی لە ئێران کە لە 2009 دا گەشتە لوتکە و سەرەرای کێکردنەووە ی هێشتا بە لەونی دیکە درێژەیان هەبە، لەگەڵ ئەوەی لە بەغدا روودەدات، نیشانە ی هەبوونی قەیرانە لە ئەزموونیکی دەسەلاتداریی کە تێیدا شیعیەکان رۆلیکی کارایان هەبە. ئەمە درێژە ی ئەو شەپۆلی قەیرانە یە کە لە 2011 وە تووشی سیستەمە سیاسیەکانی دیکە ی ئەم ناوچە یەش بوو. بێجگە لەو، ئایندە ی مەرجەعیەتی دینی لە ئێران و لە عیراق فاکتەرێکی دیکە ی گرنگە کە دەتوانێت لانیکەم لە قوناخی پاش مەرجەعیەتەکانی ئیستا، گرزییە نیوخووییەکانی شیعی بۆ ماوە یێکی دیکەش بە زیندوو یی بەھێلێتەووە.

[1] - <https://www.rudaw.net/sorani/middleeast/iraq/160920225>

[2] - <https://www.facebook.com/BarzaniHQ>